

KORXONALARDA CHET EL INVESTITSİYALARINI SOLIQ MEXANIZMI ORQALI TARTIBGA SOLISH VA TAKOMILLASHTIRISH

Hamidova Shahzoda Odiljanovna

Andijon davlat texnika instituti

“Buxgalteriya hisobi va menejment” kafedrası assistenti

Egamberdiyev Shavkatbek

Andijon davlat texnika instituti

Iqtisodiyot yo‘nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada korxonalarda chet el investitsiyalarini soliq mexanizmi orqali tartibga solish va takomillashtirish masalalari muhokama qilinadi. Chet el investitsiyalari iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida, mamlakatlar o‘rtasidagi raqobatbardoshlikni oshirishda katta ahamiyatga ega ekanligi ta’kidlanadi. Maqolada, soliq mexanizmining chet el investitsiyalarini jalb qilishdagi roli, mavjud qonunchilik va amaliyotdagi muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida soliq tizimini takomillashtirish bo‘yicha takliflar kiritiladi. Mualliflar, soliq imtiyozlari, soddalashtirilgan soliq tartiblari va boshqa rag‘batlantiruvchi chora-tadbirlar orqali investitsiya muhitini yaxshilash zarurligini ta’kidlaydi.

Kalit so‘zlar: investitsiyalar, raqobatbardoshlik, soliq mexanizmi, solq tizimi, soliq imtiyozlari, investorlar.

Kirish. Chet el investitsiyalari iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida, mamlakatlar o‘rtasidagi raqobatbardoshlikni oshirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu investitsiyalar, asosan, rivojlanayotgan mamlakatlarga kirib kelishi bilan ularning iqtisodiy o‘rishiga, texnologik rivojlanishiga va ish o‘rinlari yaratishiga yordam beradi. Chet el investitsiyalari, shuningdek, mahalliy korxonalar uchun yangi imkoniyatlar ochadi va ularning raqobatbardoshligini oshiradi. Chet el investorlari ko‘pincha yangi texnologiyalar va innovatsion yechimlarni olib keladilar [1]. Bu esa,

mahalliy ishlab chiqaruvchilarni zamonaviy usullar va texnologiyalar bilan tanishtiradi, natijada mahsulotlarning sifatini oshiradi va ishlab chiqarish jarayonlarini samaraliroq qiladi. Masalan, chet el kompaniyalari tomonidan olib kelinadigan zamonaviy uskunalar va texnologiyalar, mahalliy ishlab chiqaruvchilarga raqobatbardosh mahsulotlar yaratishda yordam beradi.

Chet el investorlarining faoliyati natijasida yangi korxonalar ochiladi, bu esa mahalliy aholining bandligini oshiradi. Ish o‘rinlarining ko‘payishi, nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlaydi, balki aholi daromadlarini ham oshiradi. Bu esa, ichki iste‘molni rag‘batlantirib, iqtisodiy o‘sishni yanada kuchaytiradi. Chet el investitsiyalari orqali mamlakatlar o‘zaro savdo va xizmat ko‘rsatish sohalarida hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu esa, global iqtisodiyotda raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Mamlakatlar o‘rtasidagi investitsiya oqimlari, xalqaro biznes aloqalarini kengaytirishga va yangi bozorlarni ochishga yordam beradi [2]. Biroq, chet el investitsiyalarini jalb qilishda bir qator muammolar ham mavjud. Ko‘pincha, mamlakatlar investitsiya muhitini yaxshilash uchun zarur bo‘lgan qonunchilik va iqtisodiy sharoitlarni yaratishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Masalan, murakkab soliq tizimi, yuqori korrupsiya darajasi yoki siyosiy beqarorlik investorlarni jalb qilishda to‘sqinlik qilishi mumkin. Shuning uchun mamlakatlar chet el investitsiyalarini jalb qilish uchun qulay sharoitlarni yaratishga intilishlari zarur.

Investitsiya muhitini yaxshilash uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim. Avvalo, soliq mexanizmini soddalashtirish va imtiyozlar taqdim etish orqali investorlarni jalb qilish mumkin. Ikkinchidan, davlat tomonidan investitsiya loyihalarini qo‘llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish zarur. Uchinchi navbatda, xalqaro standartlarga mos keladigan qonunchilikni joriy etish orqali investorlarning ishonchini oshirish mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasi tomonidan 2019-yil 9-dekabrda qabul qilingan, Senat tomonidan 2019-yil 14-dekabrda ma‘qullangan O‘RQ-598-sonli qonuni ham mamlakatimiz chet el investitsiyalarni qo‘llab quvvatlashi, uning faoliyatiga imtiyozlar va undan tashqari chet el investitsiyalari

uchun cheklov qanday majburiyatlar borligi haqida batafsil ma'lumotlar berilgan. Ushbu qonunda chet el investitsiyalariga ta'alluqli tushunchalarga ham quyidagicha ta'riflar berib o'tilgan:

“....chet el investitsiyalari - chet ellik investor tomonidan ijtimoiy soha, tadbirkorlik, ilmiy va boshqa faoliyat turlari obyektlariga kiritiladigan moddiy va nomoddiy boyliklar hamda ularga bo'lgan huquqlar, shu jumladan intellektual mulk obyektlariga bo'lgan huquqlar, shuningdek reinvestitsiyalar;

- **chet ellik investorlar** - chet davlatlar, chet davlatlarning ma'muriy yoki hududiy organlari, davlatlar o'rtasidagi bitimlarga yoki boshqa shartnomalarga muvofiq tuzilgan yoki xalqaro ommaviy huquq subyekti bo'lgan xalqaro tashkilotlar, chet davlatlarning qonunchilik hujjatlariga muvofiq tashkil etilgan va faoliyat ko'rsatadigan yuridik shaxslar, har qanday boshqa shirkatlar, tashkilotlar yoki uyushmalar, chet davlat fuqarolari va O'zbekiston Respublikasidan tashqarida doimiy yashaydigan fuqaroligi bo'lmagan shaxslar;

- **O'zbekiston Respublikasi hududidagi chet el investitsiyalari ishtirokidagi korxonalar** - aksiyalarining (ulushlarining, paylarining) yoki ustav fondining (ustav kapitalining) kamida o'n besh foizini chet el investitsiyalari tashkil etadigan korxonalar.” [3]

Bundan shu ko'rinib turibdiki, mamlakatimizda soliq mexanizmi imkoniyatlari korxonalarning chet el investitsiyalari uchun yaxshi sharoit yaratib bermoqda. Shu sababli hozirgi kunda ko'plab chet ellik investorlar davlatimizda korxonalar barpo qilish va ularni rivojlantirish uchun o'z mablag'larini investitsiya qilishmoqda.

Soliq mexanizmi chet el investitsiyalarini jalb qilishda muhim rol o'ynaydi. Mamlakatning soliq tizimi, investorlarning qarorlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Quyi soliq stavkalari, soddalashtirilgan soliq mexanizmlari va imtiyozlar mavjudligi chet el investorlarini jalb qilishda katta ahamiyatga ega. Investorlar uchun qulay soliq sharoitlari yaratilishi, ularning investitsiya qilishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va mamlakat iqtisodiyotiga kirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bunda soliq mexanizmining soddaligi va shaffofligi muhimdir. Agar soliq tizimi murakkab va

tushunarsiz bo'lsa, investorlar o'z mablag'larini joylashtirishda ikkilanishi mumkin. Mamlakatlar, soliq qonunchiligini soddalashtirish orqali, investorlar uchun qulay sharoitlar yaratishi kerak. Masalan, soliq to'lovlari jarayonini avtomatlashtirish va elektron tizimlar joriy etish, investorlarning vaqtini tejashga va xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi.

Soliq imtiyozlari taqdim etish orqali chet el investitsiyalarini jalb qilish mumkin. Mamlakatlar investitsiya qilinadigan sohalar bo'yicha turli xil imtiyozlar, masalan, soliq ta'tili yoki pastroq soliq stavkalari taklif etishlari mumkin [4]. Bu kabi chora-tadbirlar, investorlarni ma'lum sohalarga yoki mintaqalarga jalb qilishda samarali bo'lishi mumkin. Misol uchun, innovatsion texnologiyalar yoki ekologik toza energiya sohalarida investitsiyalarni rag'batlantirish uchun maxsus imtiyozlar berilishi mumkin. Biroq, mavjud qonunchilik va amaliyotda bir qator muammolar ham mavjud. Birinchidan, yuqori darajadagi korrupsiya va noqonuniy amaliyotlar, investorlarning ishonchini kamaytiradi. Agar mamlakatda soliq to'lovlari bilan bog'liq jarayonlarda korrupsiya mavjud bo'lsa, investorlar o'z mablag'larini joylashtirishda xavotirga tushishlari mumkin. Bu esa, chet el investitsiyalarini jalb qilishni qiyinlashtiradi.

Agar mamlakatda soliq qonunlari tez-tez o'zgarib tursa, bu investorlarni xavotirga soladi. Investorlar uzoq muddatli rejalashtirishni amalga oshirishlari kerak, lekin o'zgaruvchan qonunchilik ularning rejalari uchun xavf tug'diradi. Shuning uchun mamlakatlar barqaror va aniq soliq siyosatini ishlab chiqishlari zarur. Agar mamlakatning soliq mexanizmi xalqaro investorlar uchun tushunarli bo'lmasa yoki boshqa davlatlardagi standartlardan farq qilsa, bu investorlarning qiziqishini kamaytirishi mumkin [5]. Mamlakatlar o'z soliq tizimlarini xalqaro tajribaga moslashtirishga intilishlari lozim.

Xalqaro tajribalar asosida soliq tizimini takomillashtirish uchun bir qator takliflar keltirilishi mumkin. Ushbu takliflar, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirish, chet el investitsiyalarini jalb qilish va soliq to'lovchilar uchun qulay sharoitlar yaratishga qaratilgan:

✓ Soliq qonunchiligini soddalashtirish va tushunarli qilish. Murakkab soliq tizimlari o'rniga, oddiy va aniq soliq stavkalari va to'lov jarayonlari joriy etilishi kerak. Bu, soliq to'lovchilar uchun vaqtni tejashga va xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi.

✓ Ma'lum sohalar yoki mintaqalarda investitsiyalarni rag'batlantirish uchun soliq imtiyozlari berish. Masalan, innovatsion texnologiyalar, ekologik toza energiya yoki kichik biznesni qo'llab-quvvatlash uchun maxsus soliq ta'tili yoki pastroq soliq stavkalari taqdim etilishi mumkin.

✓ Soliq to'lovlari jarayonini avtomatlashtirish va raqamli tizimlar joriy etish. Elektron soliq to'lovlari va hisobot berish tizimlari, soliq to'lovchilar uchun qulaylik yaratadi va korrupsiya xavfini kamaytiradi.

✓ Soliq qonunchiligida barqarorlikni ta'minlash. Qonunlar va qoidalar tez-tez o'zgarib turmasligi kerak, chunki bu investorlarning ishonchini pasaytiradi. Mamlakatlar uzoq muddatli iqtisodiy rejalashtirish uchun barqaror qonunchilikni ishlab chiqishlari zarur.

✓ Soliq tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish. Bu, xorijiy investorlar uchun tushunarli bo'lgan va boshqa davlatlardagi tajribalarni hisobga olgan soliq mexanizmini yaratishga yordam beradi.

✓ Korrupsiya va noqonuniy amaliyotlarga qarshi kurashish uchun qat'iy choralar ko'rish. Soliq to'lovchilar o'rtasida ishonchni oshirish va investitsiya muhitini yaxshilash uchun shaffoflikni ta'minlash zarur.

✓ Soliq to'lovchilarga soliq tizimi, imtiyozlar va majburiyatlar haqida ma'lumot berish. Ta'lim dasturlari va seminarlar orqali soliq to'lovchilarni xabardor qilish, ularning huquqlari va majburiyatlarini tushunishlariga yordam beradi.

✓ Soliq tizimining samaradorligini baholash uchun muntazam tahlil va monitoring o'tkazish. Bu, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun zarur choralarni ko'rishga yordam beradi.

✓ Chet el investorlariga yordam berish uchun investitsiya kengashlarini tashkil etish. Ushbu kengashlar, investorlarning muammolarini hal qilishda yordam berishi va soliq siyosatini takomillashtirish bo'yicha takliflar berishi mumkin.

✓ Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish. Boshqa mamlakatlarning muvaffaqiyatli tajribalaridan foydalanish va xalqaro standartlarni qabul qilish orqali soliq tizimini yanada takomillashtirish mumkin.

Ushbu takliflar, mamlakatning soliq tizimini yanada samarali, shaffof va investorlar uchun qulay qilib rivojlantirishga yordam beradi. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi va mamlakatning global iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, chet el investitsiyalarini soliq mexanizmi orqali tartibga solish va takomillashtirish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shish uchun zaruriy qadamdir. Bu jarayon, nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki jamiyatning farovonligini ham ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik/ J.R.Zaylanov, S.S.Aliyeva, Z.O.Axrоров, Z.J.Rasulov va boshqa.- T.: "Iqtisod-Moliya" 2021.- 364-b.
2. Soliqlar va soliqqa tortish: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik / A.V. Vahobov, A.S. Jo'rayev; Toshkent Moliya in-ti, - Toshkent: Sharq, 2018. - 448 b.
3. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 25.12.2019 yildagi O'RQ-598-son.
4. Zebiniso, Xatamova, and Egamberdiyev Shavkatbek. "ACCOUNTING AND ECONOMIC ANALYSIS: AN INTEGRATED APPROACH TO CALCULATING FINANCIAL INDICATORS." *Modern education and development* 19.4 (2025): 8-13.
5. Muxlisa, Toshtemirova, and Egamberdiyev Shavkatbek. "THE ROLE OF ACCOUNTING IN TAX POLICY: ITS IMPACT ON ECONOMIC DEVELOPMENT." *Modern education and development* 19.4 (2025): 14-19.